

DOCENTENHANDLEIDING

SCENARIODENKEN OVER DE VESTING GORINCHEM OKTOBER 2020

FORTES
LYCEUM

DOOR:
MARIL DE MAN

INHOUD

2	Voorwoord
3	In het kort: de vesting Gorinchem, werelderfgoed?
4	<i>Lesoverzicht</i>
5	De lessen
5	<i>Les 1 en 2: Onderdeel 1. Verleden</i>
6	Vorbereiding opdracht 1 en 2: tijdlijn en verwerking
8	<i>Les 3 en 4: Onderdeel 2. Heden</i>
9	Vorbereiding opdracht 3: Bespreek de casussen
10	Vorbereiding opdracht 4: Een envelop per bastion
10	Vorbereiding opdracht 5: Brainstormsessie
10	Vorbereiding opdracht 6: Op bezoek (<i>huiswerk!</i>)
11	Vorbereiding opdracht 7: Scenariodenken
13	<i>Les 5, 6 en 7: Onderdeel 3. Toekomst</i>
15	<i>Les 8: Onderdeel 4. Verleden, heden en toekomst</i>
16	Beoordeling
17	Bronnenlijst
17	<i>Tijdlijn</i>
17	<i>Overig</i>
18	Bijlagen
18	<i>Bijlage 1: Tijdlijnopdracht</i>
18	Werkblad tijdlijn
19	Set A
21	Set B
24	Set C
26	Antwoordblad
26	<i>Bijlage 2: Antwoordmodel tijdlijnopdracht</i>
29	<i>Bijlage 3: Inhoud enveloppen</i>
29	Werkblad Kwadrant: scenario's
30	Inhoud envelop per casus

VOORWOORD

Als geboren en getogen Gorcumer weet ik hoe bijzonder deze vestingstad is. Toch vergeet ik dit wel eens: ook het bijzondere wordt dan alledaags. Zonde, want de geschiedenis is hier in Gorinchem heel dichtbij. De stad heeft veel te bieden, ook voor het onderwijs.

Leerlingen fietsen dagelijks door de binnenstad, wonen in een gebied dat in de 18e eeuw meer onder water stond dan droog was, of leven in een wijk die in de 19e eeuw alleen door de armste der armen bevolkt werd. Maar als ik al vergeet om goed te kijken, dan geldt dat zeker voor leerlingen. Tijd om hen wat te leren over de geschiedenis van de stad waar velen wonen en naar school gaan.

Maar van het leren over geschiedenis, gewoon omdat dat zo hoort, zien veel leerlingen het nut niet in. En daar zit wat in: het geschiedenisonderwijs is niet altijd **relevant** voor de leerling van vandaag. Wat kunnen zij nu met informatie over hoe het vroeger was in Gorinchem? En wat is het belang voor de toekomst? Zijn het verleden, heden en de toekomst aan elkaar verbonden?

In dit project worden bovenstaande ingrediënten – **omgevingsonderwijs** en de verbinding tussen **verleden, heden en toekomst** – samengevoegd tot een project over de Gorinchemse vesting. Het project zit in een bijzonder jasje waarbij veel verantwoordelijkheid en zelfstandigheid wordt gelegd bij de leerling. Het project start met een lokaal probleem waar leerlingen een oplossing voor gaan ontwerpen. De Gorinchemse gemeente kan namelijk wel wat hulp gebruiken: met een nominatie voor de **Werelderfgoedlijst** voor de **vestingwal** begint de tijd te dringen om de vestingwal te verbeteren. Er zijn veel projecten en de gemeente heeft noch de mankracht, noch de subsidie om deze allemaal zelf uit te voeren. Leerlingen maken dus een ontwerp voor verbeteringen aan de vestingwal.

Voordat leerlingen toekomen aan het ontwerp-gedeelte van het project, maken zij kennis met de Gorinchemse geschiedenis door bronnen op een **tijdljn** te plaatsen. Vervolgens onderzoeken ze de functie van die vestingwal en zoomen ze in op een **bastion**. Voor dit bastion bedenken ze verschillende toekomstscenario's: met de historische context in het achterhoofd, kunnen ze nadenken over hoe dit bastion er in de toekomst uit zou kunnen zien. Een van die scenario's wordt uitgewerkt in een ontwerp van het bastion van de toekomst.

In dit project staat omgevingsonderwijs centraal, maar er zijn ook tal van verbindingen met het **geschiedeniscurriculum**: leerlingen horen hoe katholieke geestelijken werden gegijzeld en vermoord door protestantse geuzen, zien Napoleon aankomen door de stadspoorten en leven mee met fabrieksarbeiders. Ze oefenen met de vaardigheid **contextualiseren** door de veranderingen in het stadse landschap en in het leven van de mensen die er wonen te plaatsen in de historische context en die context door te trekken tot mogelijke toekomstscenario's.

Het project is het meest geschikt in een tweede klas havo of vwo en beslaat acht tot negen lesuren. Die tijd heeft niet iedereen, maar de eerste opdracht – de tijdljn – is ook los goed te gebruiken.

Veel succes en het plezier met het verbinden van verleden, heden en toekomst,

Maril de Man

IN HET KORT: DE VESTING GORINCHEM, WERELDERFGOED?

In deze lessenserie leren leerlingen hoeveel van het verleden er in het heden zit en wat daarvan in de toekomst zou moeten blijven. Dit doen zij door veranderingen aan de vestingwal van Gorinchem in de eigen historische context te plaatsen. **Contextualiseren** is een belangrijk component van historisch redeneren, maar leerlingen vinden dit lastig. De moeilijkheid zit vooral in het kunnen inleven in een andere manier van leven. Die manier van leven was in het verleden anders en zal in de toekomst ook weer veranderen. Hoe ziet de vesting er in de toekomst uit? Leerlingen maken toekomstscenario's van kleine delen van de vestingwal, waarmee zij het verleden, het heden en de toekomst aan elkaar koppelen.

Onderwerp

Het verleden, heden en toekomst van de vestingwal in Gorinchem; omgevingsgeschiedenis. Link met de Nederlandse Opstand, Hollandse Waterlinie, Gouden Eeuw, industrialisatie, sociale kwestie.

Activiteit

Lessenserie met verschillende activerende werkvormen. Kern is scenariodenken. Vooral gericht op de vaardigheid contextualiseren. Leerlingen herontwerpen twee bastions van de Gorinchemse vestingwal.

Doelen

Leerlingen kunnen....

1. Verklaar waarom de vestingwal gebouwd is en waarom hij er nu nog staat.
2. Een historische context creëren rond de bouw van de vestingwal met een tijdlijn.
3. De begrippen en periodes op de tijdlijn herkennen.
3. Bronnen en uitspraken interpreteren aan de hand van de historische context.
4. In een kwadrant vier verschillende toekomstscenario's bedenken voor een bastion van de vesting, waarbij ze de historische context gebruikten.
5. Beargumenteren welk scenario het beste is en dit scenario uitwerken in een maquette, kaart of digitaal ontwerp.
6. Hun ontwerp presenteren voor de klas.

Beginsituatie

Tweede klas havo/vwo. Leerlingen hebben de Opstand behandeld, de Gouden Eeuw en start van industrialisatie. Deze lessenserie kan dienen als afronding van deze leerstof en de vaardigheid contextualiseren te oefenen.

Tijdsduur

8 lessen van 45 minuten, met de mogelijkheid om een losse opdrachten te doen (zie opdracht 1 en 2)

Vorbereiden

Teams: Maak groepjes van drie.

Printen: Elk groepje heeft een werkboekje nodig en een envelop met: benodigdheden voor de tijdlijn, casusomschrijvingen en werkblad.

Plannen: Het is belangrijk om de onderdelen goed door te lezen en de tussentijdse inleverdata als huiswerk op te geven.

Uitvoeren

Onderdeel 1: vooronderzoek. Moet ingeleverd worden en goedgekeurd door docent.

Onderdeel 2: onderzoek eigen casus en bedenk vier toekomstscenario's.

Onderdeel 3: uitwerken van één scenario in ontwerp.

IN HET KORT: DE VESTING GORINCHEM, WERELDERFGOED?

Lesoverzicht

Les	Kern	Voorbereiden
1	Introductie van het probleem dat in de komende acht lessen centraal zal staan. Tijdelijnopdracht (opdracht 1)	Inlezen probleemstelling. Printen benodigdheden tijdelijnopdracht: tijdelij, bronnensets, antwoordbladen
2	Tijdelij nabespreken. Verwerkingsopdracht (opdracht 2)	Nabespreking. Instructie verwerkingsopdracht.
3	Onderzoek doen naar gekozen bastionswerken aan opdracht 4 en 5.	Casusomschrijvingen in presentatie. Zorg dat de enveloppen klaarliggen met informatie, casusomschrijving en kwadrant.
4	Opstellen toekomstscenario's.	Instap over scenariodenken. Uitleg kwadrant.
5	Ontwerpen van eindproduct.	Introductie en nabespreking plenair, leerlingen werken zelfstandig.
6	Ontwerpen van eindproduct.	Introductie en nabespreking plenair, leerlingen werken zelfstandig.
7	Ontwerpen van eindproduct.	Introductie en nabespreking plenair, leerlingen werken zelfstandig. Instructie eisen presentaties.
8	Presentaties.	Beoordelingsformulieren meenemen.
9	Uitloop presentaties/ evaluatie van het project.	Datum staat niet in overzicht van leerlingen, wel goed om vrij te houden.

Les 1 en 2: Onderdeel 1. Verleden.

Les 1: introductie

Tijdens de eerste les van het project wordt het probleem geïntroduceerd en worden de doelen van het project uitgelegd.

Voorkennis oproepen: instap

- Roep voorkennis op over de stad Gorinchem en over het begrip 'werelderfgoed' door gebouwen die op de Werelderfgoedlijst staan te laten zien die voor leerlingen bekend zijn. Voorbeelden: de Chinese Muur, het paleis van Versailles, de Taj Mahal en het Vrijheidsbeeld.
- Laat de vestingwal van Gorinchem zien: hoort dit ook bij de lijst? Denken-delen-uitwisselen.

Probleem

- In dit project worden het verleden, het heden en de toekomst aan elkaar verbonden. De vestingstad Gorinchem is namelijk genomineerd voor de werelderfgoedlijst. Als het erop komt, zorgt dit voor meer toerisme en publiciteit; dus inkomsten. Dat wil de gemeente wel!
- De vestingwal moet wel verbeterd worden voordat het klaar is voor toerisme, er zijn veel verschillende projecten die nog gedaan moeten worden op de wal. Deze gaan over het verstevigen van een muur, het planten van groen of het ontwerpen van routebordjes.
- Maar, die projecten kunnen niet zomaar doorgaan. Aan zo'n oud bouwwerk zitten reglementen verbonden: de historische waarde van de vestingwal moet bewaard blijven.

Het project

- De gemeente heeft de hulp van leerlingen nodig bij enkele van die projecten.
- Jullie mogen delen van de vestingwal opnieuw ontwerpen om de gemeente te helpen met dit probleem.
- Maar, je kunt niet bepalen wat je voor de toekomst wil bewaren als je niet weet waarom die vestingwal er überhaupt staat. Daar ga je dus eerst onderzoek naar doen.
- Presenteer de leerdoelen op het bord (of schrijf ze op). De leerdoelen kunnen elke les terugkomen of op het bord blijven staan om leerlingen eraan te herinneren waarom dit project gedaan wordt.
- Voor het vooronderzoek naar de vesting duiken we dus het verleden in door een tijdlijn opdracht.

Vorbereiding opdracht 1 en 2: tijdlijn en verwerking

Les 1: Tijdlijnopdracht

Leerlingen beginnen in de eerste les na de introductie van het probleem direct met de tijdlijn (opdracht 1). Dit moet binnen het lesuur af zijn, wat zeker kan mits het goed voorbereid is en de introductie kort gehouden wordt. De nabespreking van de tijdlijn is de start van de volgende les.

Vorbereiden voor de tijdlijnopdracht (zie bijlage 1)

- Zorg ervoor dat leerlingen genoeg ruimte hebben om te werken en met elkaar te overleggen.
- Print de tijdlijn op A3-formaat
- Kopieer de bronnen en zorg ervoor dat elke leerling een unieke set bronnen/uitspraken heeft.
- Print per groep ongeveer tien antwoordbladen (print een paar extra voor als leerlingen er meerdere willen).
- Doe de tijdlijn, bronnensets en antwoordbladen in een envelop.[1]

Instructie

- Wat gaan we doen? Leerlingen werken in groepjes aan opdracht 1, de tijdlijn. Om te kunnen nadenken over hoe Gorinchem er in de toekomst uit kan zien, onderzoeken ze eerst waarom het er nu zo uitziet. Ze zoeken dit uit aan de hand van bronnen en uitspraken door de tijd heen.
- Hoe doen we dat? Elke leerling krijgt een unieke set met bronnen in de envelop, er is set A, B en C. Je gaat deze in twee stappen proberen te plaatsen op de tijdlijn (in leerlingentaal):

Kern: werken aan opdracht 1

Stap 1: Expert worden over eigen bronnen en uitspraken (15 minuten)

- Je werkt alleen.
- Bestudeer alle bronnen en uitspraken.
- Schrijf van de bronnen die je moeilijk vindt op het antwoordblad in welke periode ze volgens jou thuishoren en waarom. Je legt ze nog niet op de tijdlijn.
- Klaar met deze stap? Roep de docent erbij: die bepaalt of je door mag naar de volgende stap.

[1] Veel printen is niet duurzaam. Het werkt wel het best met fysieke bronnen, maar lamineren zou een goed idee kunnen zijn om de opdracht in een andere klas/jaar ook uit te voeren.

Stap 2: Overleg en op de tijdlijn plaatsen (15 minuten)

- Als iedereen klaar is met zijn of haar eigen bronnen, plaats je de bronnen op de tijdlijn.
- Leg aan de groepsleden uit waarom je de bronnen in een bepaalde periode plaatst. Gebruik hierbij je notities op het antwoordblad!
- De andere groepsleden luisteren en denken na of je goede argumenten hebt gebruikt. Iedereen eens? Plaats dan de bron op de tijdlijn. Dit gaat zo door totdat alle bronnen op de tijdlijn liggen.
- Klaar? Roep de docent erbij. Die bepaalt of je klaar bent.
- Maak een foto van de tijdlijn met de bronnen op de goede plek. Je kunt de bronnen op de tijdlijn leggen, of de namen van de bronnen in de periode zetten (A1, B4, C2, etc.).
- Leerlingen die snel klaar zijn, kunnen per periode een bron zoeken op en op de tijdlijn plaatsen.

Les 2: Verwerking*Nabespreking tijdlijn*

Idealiter is de nabespreking van de opdracht in de eerste les. Dit is met een lesuur van 45 minuten echter niet haalbaar. In de tweede les kan de nabespreking als een introductie fungeren voor de verwerkingsopdracht.

- Twee vragen staan in de nabespreking centraal: 1. Hoe verliep het interpreteren van de bronnen en uitspraken (contextualiseren)? 2. Wat weet je nu over de geschiedenis van Gorinchem?
- Kies een aantal bronnen of uitspraken uit die leerlingen lastig vonden, bespreek deze klassikaal. Hoe hebben ze dit aangepakt? Hoe zijn ze erachter gekomen waar de bron hoort op de tijdlijn? Is iedereen het daarmee eens?
- Stel vervolgens inhoudelijke vragen. Zijn er overeenkomsten en verschillen tussen de periodes? Hoe omschrijven ze de rol van Gorinchem tijdens de Opstand? Sporen van deze oorlog zijn om leerlingen heen te vinden, wat het dichterbij kan brengen.
- Ga in op de vestingwal in het bijzonder. Weten leerlingen al waarom hij gebouwd is? Waarom het er nu nog staat? In de verwerkingsopdracht gaan ze in op deze vragen.

Kern: Opdracht 2

- In het werkboekje van leerlingen staat een verwerkingsopdracht waarin leerlingen inzoomen op de vestingwal (opdracht 2).
- Geef leerlingen hier ongeveer 20 minuten de tijd voor.
- Leerlingen maken een foto van het schema en leveren deze samen met de foto van de tijdlijnopdracht in.

DE LESSEN

Les 3 en 4: Onderdeel 2. Heden.

Leerlingen weten nu waarom de vesting gebouwd is en waarom het er nu nog staat. In les 3 en 4 kiezen leerlingen een bastion dat verbeterd moet worden en doen zij onderzoek naar hoe ze dit zouden kunnen doen.

Les 3: onderzoek

Instap

- Laat een afbeelding van Gorinchem zoals het er nu uitziet zien, zoals onderstaande afbeelding.
- Ga in een onderwijsleergesprek in op de vraag: Waar dienen de punten (bastions) voor?

- Vanuit deze bastions werd de stad verdedigd. Zwaar geschut werd op de bastions gezet en ze vormden strategische uitkijpunten. Wilde iemand de binnenstad bereiken, moesten ze eerst langs de eerste linie van de bastions.
- Die bastions zijn grotendeels intact, maar hebben nu een andere functie. Hierover kun je met leerlingen in gesprek gaan.
- Er zijn bijvoorbeeld bastions met een molen, een appartementencomplex en een parkeerplaats.

Kern

- Er zijn twee bastions die nodig vernieuwd moeten worden en waarvan de gemeente wil dat er meer over de geschiedenis geleerd kan worden. Elk team kiest een van deze twee bastions uit om een nieuw ontwerp voor te maken.
- De komende lessen staan in het teken van het onderzoeken van de bastions. Dat gaat in verschillende opdrachten. Vandaag werken we aan opdracht 3, 4 en 5. Opdracht 6 is huiswerk.

Het onderzoek in deze les is opgedeeld in meerdere stappen. In opdracht 3 kiezen leerlingen een casus. Vervolgens kunnen zij een envelop met de casusomschrijving, informatie, foto's en enkele werkbladen komen halen in opdracht 4. Opdracht 5 staat in het teken van een brainstormsessie. Opdracht 6 is het op bezoek gaan bij het bastion, waar een kleine kijkopdracht bij zit, dit is huiswerk.

Vorbereiding opdracht 3: Bespreek de casussen.[3]

Casus 1: Spelen met link naar historie

Bastion X > Speelbastion

- Op 10 min loopafstand van school.

Bastion X moet herbouwd worden want speeltuin die er nu staat is verouderd, niet aantrekkelijk voor kinderen en op sommige stukken gevaarlijk. De gemeente zit in een lastig parket, want het speelgebied bevindt zich op de vestingwal. De speeltuin mag dus geen afbreuk doen aan de historie van het gebied. Kinderen en jongeren moeten er iets leren over de omgeving waar ze staan. Kunnen jullie helpen?

De gemeente heeft een aantal ontwerpeisen waar het nieuwe bastion aan moet voldoen:

- Er mag geen afbreuk gedaan worden aan de historie van het bastion
- Op het nieuwe speelbastion leer je iets over de wal/over de plek waar je dan zelf staat
- Er komt meer groen
- Het nieuwe speelbastion en de toestellen moeten en duurzaam zijn

Wat mogen jullie ontwerpen?

- De inrichting van het speelbastion
- De manier waarop er geleerd wordt over de geschiedenis
- Een plek waar kinderen en jongeren graag willen komen!

Casus 2: Verleden, heden en toekomst op 1 punt!

Bastion VI > Geschiedenis meer aanwezig maken en herinrichting

- Op 15 min loopafstand van school

Op Bastion VI kijk je uit op Buiten de Waterpoort, de haven, het hotel, de Duveltjesgracht, het Tolhuis, een verdedigingsmuur (beer) en je ziet de veerboot. Als je over water kijkt kun je Woudrichem zien en als je goed kijkt Slot Loevestein. Op dit punt komen verleden, heden en misschien toekomst samen. Iemand die een rondje loopt, ziet dit alleen niet. Heel dit bastion moet opnieuw ingericht worden, met aandacht voor historie en beleving.

De gemeente heeft een ontwerpaantal eisen waar het nieuwe bastion aan moet voldoen:

- Er mag geen afbreuk gedaan worden aan de historie van het bastion
- Er moet juist duidelijk worden wát die (Middeleeuwse) historie is.
- Er moet een strategische plek gekozen worden waar mensen geïnformeerd worden over wat er om hen heen te zien is
- Niet alleen het verleden is van belang, maar ook wat er nú op de plek te doen is, dat moet ook duidelijk worden
- Het kunstwerk krijgt een andere plek

Wat mogen jullie ontwerpen?

- De inrichting van het bastion
- Een informatiebord/plek waar mensen iets kunnen leren over de plek waar ze staan, met natuurlijk de nodige informatie zelf.
- Een manier om duidelijk te maken wat er nu te beleven is op de plek waar bezoekers staan.

[2]In het Vestingplan van de gemeente staat dat: 'Het Vestingplan biedt ook volop kansen om de jeugd te interesseren voor de Gorinchemse geschiedenis. Zo is het een goed idee om bij de uitwerking van deelprojecten scholieren te betrekken. Dit geldt zeker voor het uitwerken van het inrichtingsplan voor bastion X(speelbastion)'.
Naar: GemeenteGorinchem, Vestingplan Gorinchem (30 maart 2017) <https://www.gorinchem.nl/over-gorinchem/plannen-en-projecten/vestingplan> (geraadpleegd 30 mei 2020) 87.

Voorbereiding opdracht 4: Een envelop per bastion

In bijlage 3 is de inhoud van de enveloppen te vinden. Zorg dat deze klaarliggen. Nadat de keuze voor een casus is gemaakt, haalt één leerling per groepje een envelop op.

In deze envelop vinden zij:

- De omschrijving van de casus met eisen van de gemeente
- Foto's van het bastion en informatie
- Een werkblad voor de scenario's (opdracht 7).

Voorbereiding opdracht 5: Brainstormsessie

Instructie

- In de brainstormsessie ga je achterhalen welke eisen de gemeente stelt voor het nieuwe bastion.
- Bekijk hiervoor de casusomschrijving goed.
- Ga dan brainstormen over ideeën die jullie krijgen over de vormgeving of inhoud van de nieuwe bastions. Doe dat op het werkblad van het woordweb.
- Schrijf na de brainstormsessie twee eisen op die jullie zelf aan het ontwerp van het bastion willen stellen (vormgeving en inhoud).
- Laat je werk controleren. De docent kijkt na of je de historische context betreft in je ontwerpeisen.

Voorbereiding opdracht 6: Op bezoek (huiswerk!)

Idealiter kun je met de klas een uitstapje maken en een rondje rond de wal lopen. Dit is vaak niet haalbaar. Daarom krijgen de leerlingen de opdracht om in hun eigen tijd, als huiswerk, langs te gaan bij 'hun' bastion. Beide bastions zijn binnen 15 minuten loopafstand van school. De verwachting is dat leerlingen de bastions weten te vinden, anders kan er een routebeschrijving gegeven worden.

Instructie

Leerlingen moeten twee dingen doen tijdens dit 'veldwerk':

- Van het bezoek moet een selfie gemaakt worden waar de leerlingen en het bastion op staan. De foto wordt ingeleverd.
- De leerlingen krijgen een kijkopdracht mee: noem drie dingen die je wil behouden aan het bastion en drie dingen die je zou willen verbeteren.

DE LESSEN

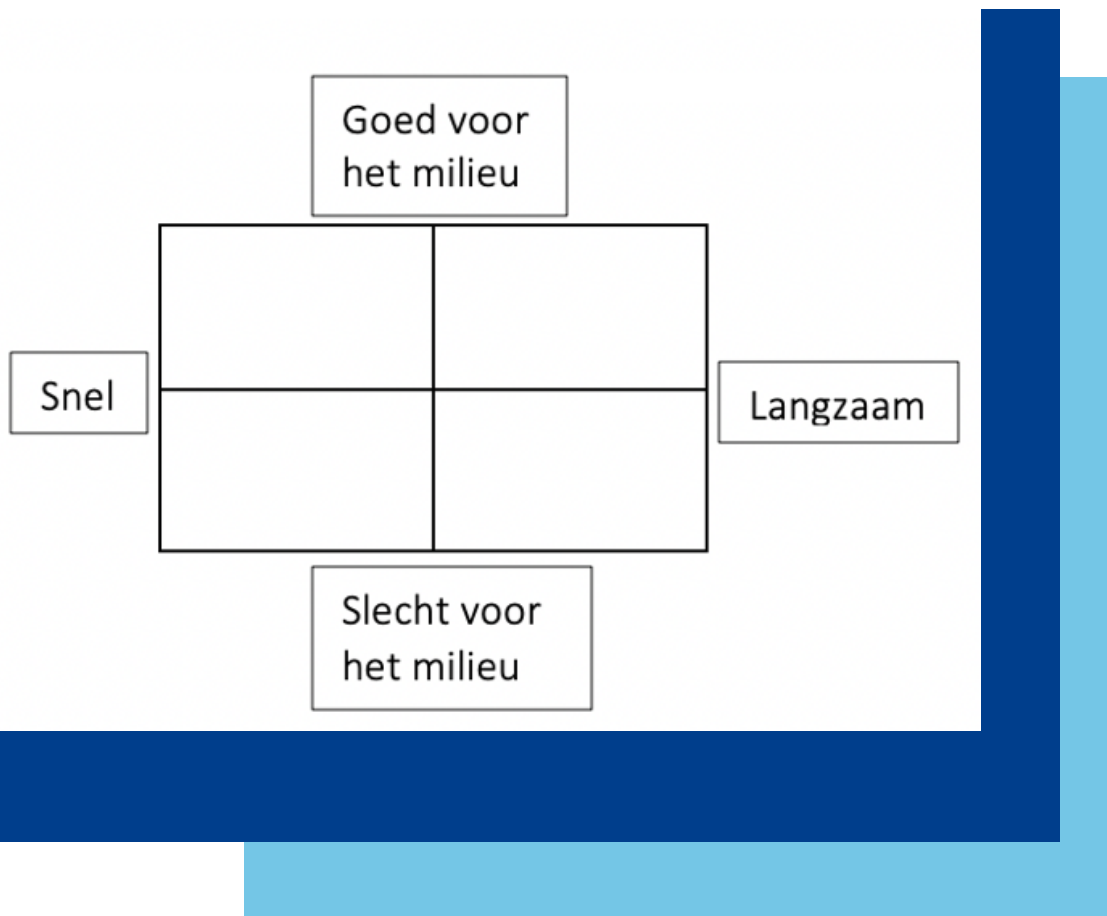
Les 4: Onderzoek

Vorbereiding opdracht 7: Scenariodenken

Na de brainstormsessie en het bezoek hebben leerlingen een beeld van de eisen die gesteld worden aan het nieuwe bastion. De ideeën die zij hebben worden in deze les omgezet in toekomstscenario's.

Vorbereiding

Teken een kwadrant op het bord zoals in de afbeelding hiernaast. Schrijf een aantal 'voertuigen' op het bord, zoals: vliegtuig, fiets, Tesla, vrachtwagen, bus, benen, paard.[4]

[4] Naar een idee van de site van Koen Henskens over Actief Historisch denken. Zie: <https://koenhenskens.jimdofree.com/actief-historisch-denken/> (geraadpleegd 22 juni).

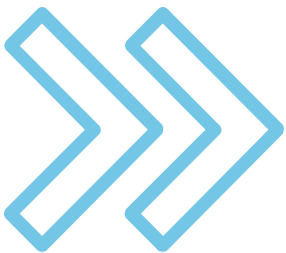
DE LESSEN

Instap

- Leerlingen werken de scenario's uit in een kwadrant. Deze werkvorm heeft een introductie en oefening nodig.
- Vraag leerlingen twee minuten te overleggen in tweetallen over waar de woorden op de figuur horen. De figuur hoeft niet uitgelegd te worden van tevoren. Na die twee minuten worden de woorden klassikaal besproken en in het kwadrant geplaatst.
- Leg uit dat het een kwadrant is en dat ze zo'n figuur ook gaan gebruiken bij de toekomstscenario's van de bastions.

Instructie

- Start met het herhalen van de vorige les: leerlingen hebben eisen opgesteld voor het herontwerp. Die eisen moeten erbij gepakt worden.
- Laat het kwadrant zien wat ze in deze les gaan gebruiken (zie bijlage 3)
- Je hebt in deze les nodig: de eisen voor het herontwerp (casusomschrijving), **informatiebronnen** en het werkblad 'kwadrant: scenario's' uit de envelop.
- Leg uit dat leerlingen vandaag toekomstscenario's op gaan stellen. Dit zijn ideeën over hoe de toekomst eruit kan gaan zien. De kwadrant helpt bij het vormen van zo'n scenario, maar verder is het aan de leerlingen zelf om hier een invulling voor te bedenken. Benadruk dat de eisen van de gemeente erbij gehouden moeten worden.

- o Ga in je groepje zitten en pak de benodigdheden erbij
- o Bestudeer eerst alle informatie en de eisen nog eens.
- o Vul dan de scenario's in het kwadrant in. Creativiteit is goed, maar houd de eisen van de gemeente en jezelf in de gaten!
- o Hier krijg je 30 minuten de tijd voor. Niet af = huiswerk
- o Klaar? Roep de docent erbij.
 - Leerlingen die snel klaar zijn kunnen vast gaan nadenken over welk scenario zij het best vinden en willen uitwerken in het ontwerp.

De docent loopt rond en stuurt bij. Leerlingen die snel klaar zijn mogen vast na gaan denken welk scenario zij het beste vinden en uit gaan kiezen om te gaan ontwerpen voor de gemeente.

Nabespreking

In de nabespreking is het van belang om te checken of alle leerlingen de scenario's uitgewerkt hebben. Zo niet is het huiswerk voor de volgende les. Ook huiswerk: nadenken over welk scenario het beste is.

Les 5, 6 en 7: Onderdeel 3. Toekomst.

Het uitwerken van het beste toekomstscenario in een ontwerp moet zoveel mogelijk openliggen voor leerlingen. In de komende drie lessen werken leerlingen aan dit ontwerp. In de eerste les moet uitgelegd worden wat van leerlingen verwacht wordt. De twee lessen daarna kunnen leerlingen zelfstandig aan het werk gaan. Alleen les 5 is hier uitgeschreven, les 6 en 7 korter.

Les 5: Ontwerp

Vorbereiding:

Bekijk digitale ontwerpmogelijkheden als je hier nog niet bekend mee bent. Voorbeelden zijn Minecraft, Tinkercad en CoSpaces. Voor de laatste kan de docent zelf een account aanmaken en leerlingen hieraan toevoegen.[5]

Instructie

- Start de les met een samenvatting van de afgelopen lessen en vooruitblik naar de komende drie:
- Jullie hebben een vooronderzoek gedaan met een tijdlijn. Hier heb je gekeken naar het verleden van Gorinchem en de vesting. Vervolgens heb je ingezoomd op je eigen bastion en bekeken wat de functie van dit bastion in het verleden was.
- Daarna hebben jullie vier toekomstscenario's opgesteld voor die bastions, op basis van het verleden ervan. Een daarvan gaan jullie uitwerken in een eindproduct.
- Dit mag een kaart, maquette of digitaal ontwerp zijn (leg eventueel uit wat een maquette is, maar geef zo weinig mogelijk voorbeelden).
- In deze les starten jullie met het ontwerpen van jullie toekomstige bastion.
- Houd altijd de eisen van de gemeente en je eigen eisen erbij. Zorg ook dat je wat je geleerd hebt in het vooronderzoek in de gaten houdt. Het verleden moet in de toekomst duidelijk worden!
- Loop je vast, dan kun je bij de docent terecht. Die heeft voorbeelden van digitale ontwerpprogramma's en ideeën voor maquettes, maar probeer het eerst zelf.

Aan het einde van deze eerste ontwerples:

moet je bepaald hebben welke vorm je kiest voor de uitwerking, een idee hebben hoe je dat wil gaan doen, noteren wat je daarvoor nodig hebt en de volgende les mee moet nemen.

[5] Minecraft zal bekend zijn. Tinkercad en CoSpaces zijn programma's voor 3D en Virtual Reality ontwerpen in de klas: <https://www.tinkercad.com/> en <https://cospaces.io/edu/>

DE LESSEN

Kern

- Leerlingen werken in groepjes aan een ontwerp.
- Docent loopt rond en stuurt bij.

Nabespreken

Besprek wat goed ging en wat beter kon deze les. Noem nog eens wat leerlingen in deze les af hadden moeten hebben en geef aan dat als dat niet helemaal gelukt is, het huiswerk is voor de volgende les.

Les 6: Ontwerp

Instructie

- In deze les ontwerpen leerlingen hun bastion. De introductie is wel klassikaal, maar leerlingen kunnen snel zelfstandig aan de slag.

Aan het einde van deze les:

heb je een start gemaakt met het ontwerp en schrijf je op waar je gebleven bent, zodat je in de volgende les gelijk kunt beginnen.

Kern

- Leerlingen werken zelfstandig, docent loopt rond.
- Houd groepjes in de gaten die achter kunnen gaan lopen en help hier.

Nabespreking

- Besprek wat goed ging en wat beter kan.
- Ieder groepje schrijft op waar ze gebleven zijn met het ontwerpen, zodat ze in de volgende les aan de slag kunnen.
- De volgende les is de laatste les voor het ontwerp. Kom je in de knoop? Laat het weten.

Les 7: Ontwerp

Instructie

- Dit is de laatste les waarin leerlingen kunnen werken aan het ontwerp.
- Leerlingen kunnen gelijk aan de slag.

Aan het einde van deze les:

ben je (bijna) klaar met je ontwerp. In de volgende les ga je het presenteren.

Kern

- Leerlingen werken zelfstandig.
- Inventariseer welke groepjes het ontwerp in deze les niet af gaan krijgen en maak hier afspraken mee.

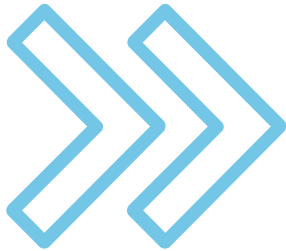
Nabespreking

- Besprek wat goed ging en wat beter kan.
- In de volgende les presenteer je je ontwerp in drie minuten aan de rest van de klas. Werk thuis een korte presentatie uit waarin je vertelt wat je hebt ontworpen, hoe je dat gedaan hebt en op welke manier de geschiedenis van de vesting terugkomt in het ontwerp.

Les 8: Onderdeel 4. Verleden, heden en toekomst.

Les 8: Presenteren

Leerlingen presenteren in de laatste les hun ontwerp. Uit de presentatie moet blijken dat leerlingen het verleden hebben gebruikt om een ontwerp voor de toekomst te maken; dat zij het toekomstscenario in de historische context hebben geplaatst. De presentatie...

- Duurt drie minuten
- Bevat het gekozen toekomstscenario
- Bevat een uitleg over het ontwerp: hoe, wat, waarom?
- Bevat een uitleg over hoe de geschiedenis terugkomt in het ontwerp

(Les 9: Uitloop)

Het is verstandig om een les in te bouwen voor eventuele uitloop voor de presentaties. Een extra (deel van een) les is ook goed om het project na te bespreken op basis van de leerdoelen. Ga in gesprek over contextualiseren en wat leerlingen geleerd hebben van het project. Wat extra tijd om te evalueren is voor leerlingen fijn, maar ook voor de docent: leerlingen kunnen ook verbeteringen voor een volgende keer noemen.

BEOORDELING

	Onvoldoende 4.0 – 5.4	Voldoende 5.5-6.9	Goed 7.0-8.4	Uitstekend 8.5-10
Verleden Vooronderzoek -Tijdslijn -Verwerking: opdracht voor de verandering van de functie van de vestingwal	De tijdslijn en de verwerking zijn niet/deels gemaakt of niet/deels ingeleverd.	De tijdslijn en de verwerking zijn uitgevoerd. Informatie over functie en ontstaan is kort weergegeven.	De tijdslijn en de verwerking zijn goed uitgevoerd en netjes en op tijd ingeleverd. Informatie over functie en ontstaan is uitgebreid omschreven	De tijdslijn en de verwerking overtreffen de verwachting. Het is netjes, op tijd en met gebruik van extra bronnen gemaakt om de functie te omschrijven, zoals boeken of experts.
Heden Onderzoek: -Brainstorm -Kwadrant -4 toekomst-scenario's	Het kwadrant met de scenario's mist of is deels gemaakt.	Het kwadrant is kort ingevuld, de scenario's missen diepgang maar zijn wel gemaakt.	Het kwadrant is met zorg ingevuld. In de scenario's is aandacht voor historische context.	Het kwadrant is met veel zorg ingevuld. In de scenario's staat de historische context centraal. Ook worden begrippen uit de les en de tijdslijn toegepast. Het beste scenario wordt met zorg gekozen.
Toekomst Ontwerp -	Er is geen ontwerp ingeleverd, of maar een klein deel ervan.	In het ontwerp komt het gekozen scenario kort voor, het voldoet deels aan de eisen van de gemeente.	Het ontwerp omvat het gekozen scenario, is mooi uitgewerkt, voldoet aan de eisen van de gemeente en betreft de historische context.	Het ontwerp overtreft de verwachting. Het gekozen scenario zit duidelijk in het ontwerp, het voldoet aan de eisen van de gemeente, het is origineel vormgegeven en er de historische context staat centraal.
Verbinding Presentatie	De presentatie is niet gegeven of niet voorbereid.	De presentatie is voorbereid. Er is aandacht voor hoe het ontwerp zelf gemaakt is.	De presentatie is goed voorbereid, de taken zijn verdeeld. Er is aandacht voor het ontwerp zelf, maar ook voor het toekomstscenario en de historische context.	De presentatie overtreft de verwachting. Origineel vormgegeven. De taken zijn goed verdeeld, er wordt ingegaan op het ontwerp zelf. De historische context staat centraal in het toekomstscenario. Met deze presentatie kan het ontwerp naar de gemeente.
Cijfer = alle punten opgeteld /4.				

BRONNENLIJST

Bronnenlijst

Tijdslijn

- Delpher:
<https://www.delpher.nl/>
- Erfgoedhuis Zuid-Holland:
<https://www.erfgoedhuis-zh.nl/>
- Historisch Nieuwsblad:
<https://www.historischnieuwsblad.nl/de-martelaren-van-gorcum/>
- Onlinecollectie Regionaal Archief Gorinchem:
<https://www.regionaalarchiefgorinchem.nl/>
- Onlinecollectie Rijksmuseum:
<https://www.rijksmuseum.nl/nl/rijksstudio/179725--maril-de-man/verzamelingen/gorinchem-vestingstad>
- Stichting Oude Hollandse Waterlinie:
<https://oudehollandsewaterlinie.nl/>
- Vestingplan Gorinchem via gemeente:
<https://www.gorinchem.nl/over-gorinchem/plannen-en-projecten/vestingplan>
- VVV-kantoor/MooiGorinchem:
<https://www.mooigorinchem.nl/nl>

Overig

- Harry Havekes (red.), Geschiedenis doordacht. Actief Historisch Denken 2 (Boxmeer 2005) 134-146.
- Werkgroep Vesting Gorinchem: <https://vestinggorinchem.nl/>

BIJLAGEN

Bijlage 1: Tijdlijnopdracht

Werkblad tijdlijn

1500-1700	1700-1815	1815-1960	1960-heden	Nu - 2050
Van oorlog naar vestingstad in Gouden Eeuw	Franse Tijd in Gorinchem	Gorinchem industrialiseert	Groeien en bouwen in Gorinchem	Stad van de toekomst...
Begrippen en gebeurtenissen: <ul style="list-style-type: none"> - Beeldenstorm - Hervorming - Opstand - Rampjaar 	Begrippen en gebeurtenissen: <ul style="list-style-type: none"> - Napoleon - Beleg van Gorinchem - Franse Revolutie 	Begrippen en gebeurtenissen: <ul style="list-style-type: none"> - Stoomkracht - Mechanisering - Sociale kwestie - Fabrieken 	Begrippen en gebeurtenissen: <ul style="list-style-type: none"> - Nieuwbouwwijken - Ruïnes - Vesting als recreatie 	Hoe denk jij dat de vesting eruit gaat zien in de toekomst?
Leg de bronnen die bij deze periode horen hier neer.	Leg de bronnen die bij deze periode horen hier neer.	Leg de bronnen die bij deze periode horen hier neer.	Leg de bronnen die bij deze periode horen hier neer.	Dat ga je onderzoeken in de volgende opdrachten!

BIJLAGEN

Set A

Bron A1

Bron A2

Bron A3

'Het stadsbestuur van Dordrecht lag nog te snurken toen de boot op zaterdagochtend daar om 6 uur aankwam. Ze snelden zich uit bed en verontschuldigen zich duizendmaal bij de keizer... Ze hadden hem nog niet zo vroeg verwacht! Hij was niet boos, de keizer zei dat hij zelf een dwaze tijd had uitgekozen om aan te komen. Later op die dag voer de keizer naar Gorinchem toe. Hij kwam rond twee uur 's middags aan in wat hij noemde 'De Sleutel van Holland'. Allerlei mensen uit de stad kwamen om de Franse keizer te bewonderen en te spreken, maar hij keurde hen geen blik waardig... Hij kwam alleen om de vestingwerken eens goed te inspecteren om te kijken of ze er nog goed bij stonden. De commissie die de ontvangst regelde stond er maar sip bij, ze hadden niks te doen...'

BIJLAGEN

Bron A4

Bron A5

Bron A6

BIJLAGEN

Uitspraak A1

'De vestingwal is eindelijk af; van de Blauwe Toren is niks meer over. Gorinchem is veel groter geworden en ik vind het niks. Het was altijd zo gezellig op de markt, ik kende iedereen. Nu wonen er allerlei vreemde mensen in de stad, die willen allemaal ook werk hebben en beschermd worden door de vestingmuur. Ik weet het nog goed... Ik was een kind toen het afbreken van de Blauwe Toren begon en de wal werd gebouwd. De stad wordt nu beschermd door een muur en water. Fantastisch! Maar laat al die mensen ergens anders gaan wonen, of extra belasting betalen voor hun bescherming!'

Uitspraak A2

'We zijn twee jaar geleden komen wonen in Gorinchem. Er is ons weleens gevraagd wat we van de vestingwal vinden, maar eerlijk gezegd doet het ons niet zo veel. Belangrijker is hoe we leven... We wonen nu in een kamer op de Kalkhaven met een ander gezin. Het is erg klein en we moeten alles wat we hebben delen, maar het is vaak ook wel gezellig. Vorig jaar woonden we in de Spaarpotsteeg; dat was niet fijn met een kind van 5. Geloof me... In onze spaarpot zat niks meer. Genoeg gezeurd nu, we hebben in ieder geval een baan. Mijn man werkt in de nieuwe gasfabriek en mijn zoons en ik verdienen een beetje bij door klusjes te doen voor de deftige mensen in de Burgstraat hier om de hoek.'

Set B

Bron B1

Deze twee afbeeldingen horen bij elkaar. Linker foto is vanbinnen, rechterfoto is van buiten (zie tekst boven deur van het pand: er staat 'Badhuis' boven).

BIJLAGEN

Bron B2

Bron B3

'Het leven in de ..e eeuw was moeilijk voor verreweg de meeste mensen in de vestingstad. Er werd veel armoede geleden. Regelmatig braken besmettelijke ziekten uit. Die konden ontstaan doordat mensen het vuile grachtwater dronken. Daarom dempte men de grachtjes en de Kalkhaven. Later werden riolen aangelegd en kregen de mensen waterleiding. Maar de armoede bleef. Mannen, vrouwen en kinderen moesten hard en lang werken voor een klein beetje geld. Ze woonden in te kleine huizen, die in smalle straatjes en stegen stonden. Alle straten binnen de vestingwallen werden volgebouwd. Er was erg veel verschil tussen de rijken en de armen. De rijke burgers woonden in de mooie huizen aan de Appeldijk, de Havendijk e.d. De armen in de kleine straatjes en steegjes zoals de Spaarpotsteeg en de Blauwe Haansteeg.'

Bron B4

BIJLAGEN

Bron B5

Bron B6

Uitspraak B1

'Hartstikke leuk hoor, dat die generaals technieken willen toepassen om Holland te beschermen tegen de vijanden. Maar wat ze niet bedenken bij de tactiek van het inunderen, dat betekent 'onder water zetten', is dat ze mijn land verpesten, verdorie! Ik ben boer, als mijn akkers onder water staan, hoe verdien ik dan mijn boterham? Nee, daar denken de hoge heren niet aan. Natuurlijk is de verdediging van het land belangrijk, maar denk eerst eens aan je eigen volk...'

Uitspraak B2

'Wat was het vreselijk. De Fransen kwamen en belegerden de vesting. Niemand was veilig: ze namen ons eten, ons drinken, de molen sneuvelde ook tijdens het schieten.... Werkten we niet mee, vernielden ze het huis waarin je woonde. Het was alsof ze dit leuk vonden! Onze trouwe vesting was niet sterk genoeg meer voor het zware geschut van de Fransen en ze hebben het van binnenuit onschadelijk gemaakt... De Pruisen (= Duitsers) en de Engelsen verjaagden de Fransen. Nu is er eindelijk een einde aan de Franse heerschappij over Nederland – we zijn vrij! Nu eerst de ravage die ze aangericht hebben opruimen... De molen zal niet meer gered kunnen worden, maar misschien de kerk nog wel.'

BIJLAGEN

Set C

Bron C1

Bron C2

'Vorige week kwamen de watergeuzen voor vestingstad Gorinchem. Met dertien schepen hadden ze het stadje opgeëist voor de prins van Oranje, dat ging best makkelijk; veel inwoners waren het eens met de geuzen en openden de poorten. De afspraak was dat niemand pijn zou worden gedaan, ook de inwoners van het klooster en de priesters van Gorinchem niet. Maar deze overeenkomst werd geschonden. De geestelijken werden mishandeld en in een kerker gegooid, daarna op een schip gezet onderweg naar Den Briel.

Den Briel is het hoofdkwartier van de opperbevelhebber van de watergeuzen. Hij haat katholieken! Hij is woedend op de katholieke hertog van Alva. Uit naam van de Spaanse koning heeft Alva talloze protestanten laten oppakken en verbranden. Alle woede hierover wordt nu afgereageerd op de geestelijken die uit Gorinchem komen...

De bevelhebber staat al klaar om het bezoek te inspecteren. Als hij de mishandelde priesters ziet, begint hij te lachen. Hij laat de gevangenen naast elkaar lopen in een optocht door het centrum. Onderweg knalt zijn zweep over hun ruggen. Eenmaal op het marktplein aangekomen, worden ze opgewacht door een tierende, spugende menigte. Er staat ook een galg, waar ze drie rondjes omheen moeten lopen. Daarna worden ze in de gevangenis gegooid, in afwachting van het gruwelijks dat gaat komen...'

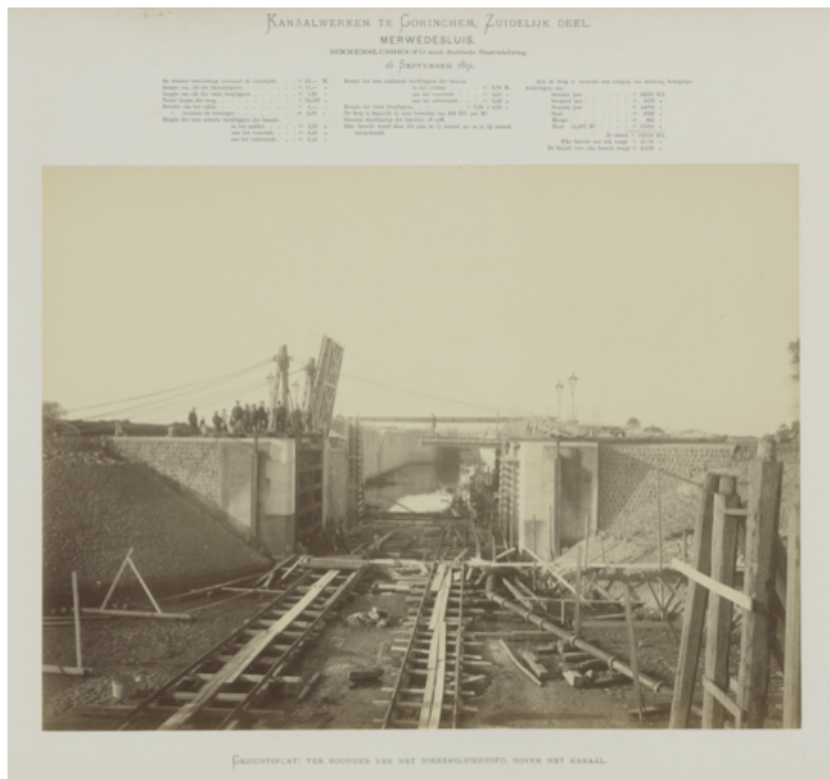
Bron C3

Bron C4

Bron C5

Uitspraak C1

'Tja, er was wel wat gezeur om het afbreken van dat stukje stadswal. Zelf zie ik het probleem er niet van in: als je ziet wat voor machines en wapens er gemaakt worden kun je zelf ook wel zien dat die vestingmuur daar niet meer tegen helpt. Als die muur eenmaal afgebroken is en er wordt een kanaal gegraven waar schepen direct uit het noorden naar hier komen... Nou, dan zeuren ze niet meer! Ze zullen hollen naar het kanaal om een baan te krijgen als havenarbeider. Al breken ze hem helemaal af; banen zijn veel belangrijker dan iets bewaren van een paar honderd jaar oud!'

Uitspraak C2

'De stad is verdeeld. Er zijn mensen die geheime kerkdiensten houden in de openlucht of zelfs het lef hebben om een kerkgebouwtje te bouwen. Het erge is dat het bestuur het toelaat, sterker nog, sommigen gaan ook naar die ketterse preken! De Spaanse koning heeft het verboden, maar ze doen het toch... Dat kan wel eens flink misgaan!'

Uitspraak C3

'Eindelijk was de uitbreiding goed gekeurd, het lag al een paar jaar bij de gemeente! Nu kunnen we gaan bouwen, er zijn al plannen voor de Lingewijk en ook naar het oosten, richting Vuren, kunnen we huizen gaan bouwen. Gorinchem wil groeien, de huizen binnen de vesting zijn allang niet genoeg meer. Er komen zoveel nieuwe arbeidskrachten naar Gorinchem, zij kunnen geen dure huizen betalen. We moeten dus vooral snel en goedkoop bouwen!'

Antwoordblad

Kopiëren en een aantal in de enveloppen doen.

Ik heb het over bron/uitspraak ('Letter + nummer' > Bijv. A1)

1. Beschrijf wat je ziet op de bron. Let op: geef nog geen interpretatie.

.....

2. Analyseer de bron of uitspraak. Over wie of wat gaat het? Waar herken je dat aan?

.....

3. Interpreteer de bron of uitspraak:

Wanneer is de bron/uitspraak gemaakt?

Welke gebeurtenis/feit/begrip wordt er afgebeeld?

Conclusie: in welke periode hoort het thuis?

Bijlage 2: Antwoordmodel tijdlijnopdracht

Periode 1: Van oorlog naar vestingstad in Gouden Eeuw (1500-1700)

Bron A2: Stadsgezicht met Blauwe Toren

Stadsgezicht met links het kasteel de Blauwe Toren. Gemaakt halverwege 17^e eeuw, voorstelling van de stad tussen 1461 en 1578.

Naar: Rijksmuseum

Bron C2: Verhaal over martelaren van Gorinchem

Verhaal over de Martelaren van Gorinchem, een groep geestelijken op brute wijze gemarteld en vermoord in 1572, na de inname van Den Briel en Gorinchem. Start van de Nederlandse opstand. Gorinchem is onderdeel van de Oude Hollandse Waterlinie en in oorlog met Spanje.

Vrij naar: Historisch Nieuwsblad.

Bron A5: Stadsgezicht Gorinchem met vestingwal

Stadsgezicht in 1600, met de nieuwe vestingwal om de stad heen. De Blauwe Toren is weggehaald.

Naar: Rijksmuseum.

Bron C4: Kaart van Gorinchem met vestingwal

Kaart van Gorinchem rond 1600. De vestingwal is net gebouwd. Te zien is de omvang van de Middeleeuwse stad en de nieuwe omtrek ervan.

Naar: Vestingplan Gorinchem.

Bron B2: Kaart Oude Hollandse Waterlinie

Kaart van de Oude Hollandse Waterlinie, van rond het Rampjaar 1672. De waterlinie werd als verdediging tot en met de Tweede Wereldoorlog gebruikt, dus deze bron kunnen leerlingen (met

BIJLAGEN

argumentatie) ook in een andere tijd plaatsen. Als verdediging van de grote steden in het westen werd rond vestingsteden land onder water gezet (=inundatie). De legers konden niet met wapens, paarden en al door het water. De blauwe delen op de kaart zijn de gebieden die onderwater werden gezet (o.a. Arkel, Dalem, Woudrichem).

Naar: Stichting Oude Hollandse Waterlinie.

Uitspraak C2: Hagenpreken en Reformatie

Uitspraak A1: Blauwe Toren is afgebroken en heeft plaats gemaakt voor vestingwal tegen bescherming van de Spanjaarden die in oorlog zijn met de Nederlanden. Gorinchem, nu een vestingstad, ligt op een strategische plek in deze oorlog. Maar, niet iedereen is blij met de stadswal en de groei van de stad...

Uitspraak B1: Gaat over de inundatie van een gebied = onder water zetten. Lokale boeren waren niet blij met de inundatie: hun land werd een groot moeras! De waterlinie werd als verdediging tot en met de Tweede Wereldoorlog gebruikt, dus deze bron kunnen leerlingen (met argumentatie) ook in een andere tijd plaatsen. Als verdediging van de grote steden in het westen werd rond vestingsteden land onder water gezet (=inundatie). De legers konden niet met wapens, paarden en al door het water, want ze konden het verschil niet zien tussen diepe sloten en laag water.

Periode 2: Franse Tijd in Gorinchem (1700-1815)

Bron A3: Napoleon komt op bezoek in Gorinchem

Verhaal over de aankomst van Napoleon uit 'Napoleon in Nederland'. Napoleon kwam in 1811, een jaar nadat hij Nederland had geannexeerd, langs 'De Sleutel van Holland'.

Vrij naar: Erfgoedhuis Zuid-Holland.

Bron B4: Ruïne van de Pelmolen na het Beleg van Gorinchem

Gezicht op de molen vanaf buiten de stad. De molen werd gebombardeerd tijdens het Beleg van Gorinchem (1813-1814), waarbij de Fransen (die aan de verliezende hand waren), de stad belegerden om te schuilen voor de Pruisen, ets tussen 1814 en 1816.

Naar: Rijksmuseum.

Uitspraak B2: Het beleg van Gorinchem door de Fransen. Pruisen en Engelsen kwamen te hulp, zij waren ook in oorlog tegen de Franse keizer Napoleon.

Periode 3: Gorinchem industrialiseert (1815-1960)

Bron C5: Merwedesluis wordt aangelegd.

Foto van de bouw van de Merwedesluis in 1891, waarvoor delen van de vestingwal afgebroken moesten worden.

Naar: Wikimedia Commons.

Bron A1: Fabriek van Vries Robbé

Foto van de tekenkamer van staal- en constructiefabriek De Vries Robbé, 1928.

Naar: Regionaal Archief Gorinchem.

Bron B3: Gorinchem tijdens de Industriële Revolutie

Samenvatting van Gorinchem tijdens de Industriële Revolutie en de sociale kwestie.

Vrij naar: Regionaal Archief Gorinchem.

Bron B1: Badhuis aan de havendijk.

Foto's uit de jaren '60 van een voormalig badhuis aan de Havendijk (gebouwd in 1927). Links is de 'badmeester' te zien die een bad vult. Rechts de voorzijde van het pand, met de tekst 'Badhuis' op de stenen boven de deur.

Naar: Regionaal Archief Gorinchem.

Bron A4: Kaart van Gorinchem

Kaart van Gorinchem rond 1885-1950, te zien is de aanleg van de grote Merwedesluis, waarvoor een bastion is weggehaald. De aanleg van de spoorlijn is ook zichtbaar.

Naar: Vestingplan Gorinchem.

Bron B6: Militaire oefening op een van de bastions van de vestingwal

Foto van Bastion IX (naast Bastion X) uit 1911. Militaire oefening.

Naar: Barry van Baalen via Flickr.

Uitspraak C1: Voor de bouw van de Merwedesluis (bron C1) moest een deel van de vestingwal afgebroken worden. Deze arbeider laat zijn mening hierover horen.

Uitspraak A2: Sociale kwestie in Gorinchem: kleine huizen, kinderarbeid, lage lonen.

Periode 4: De stad groeit (1960-heden)

Bron C3: Uitbreiding van Gorinchem

Artikel van oktober 1977 uit de krant over de uitbreiding van Gorinchem, zodat de wijken in Gorinchem Oost (Wijdschild) gebouwd kunnen worden en richting Dalem doorgetrokken. Alleen binnen de vestingwal blijven werd te klein voor de groeiende stad.

Naar: Trouw (via Delpher).

Bron A6: Opgravingen bij de Duveltjesgracht

RTV Rijnmond deed verslag van de vondst van de ruïne van de Blauwe Toren in november 2016. De Blauwe Toren is tussen 1578 en 1600 afgebroken om plek te maken voor de nieuwe vestingwal. Over de ruïnes is nu het hotel/restaurant 'Stoute Karel' gebouwd.

Naar: RTV Rijnmond (bewerkt).

Bron B5: Kaart van Gorinchem

Kaart van Gorinchem rond 1980-2017. Uitbouw naar het oosten is zichtbaar: de wijken heten nu 'Wijdschild en 'Oost'. Dit is ook de wijk waarin de school staat.

Naar: Vestingplan Gorinchem.

Bron C1: Meisje staat op een kanon

Foto van rond 2015 van spelende kinderen op namaak-geschut op de vesting. Vesting wordt gebruikt als recreatie.

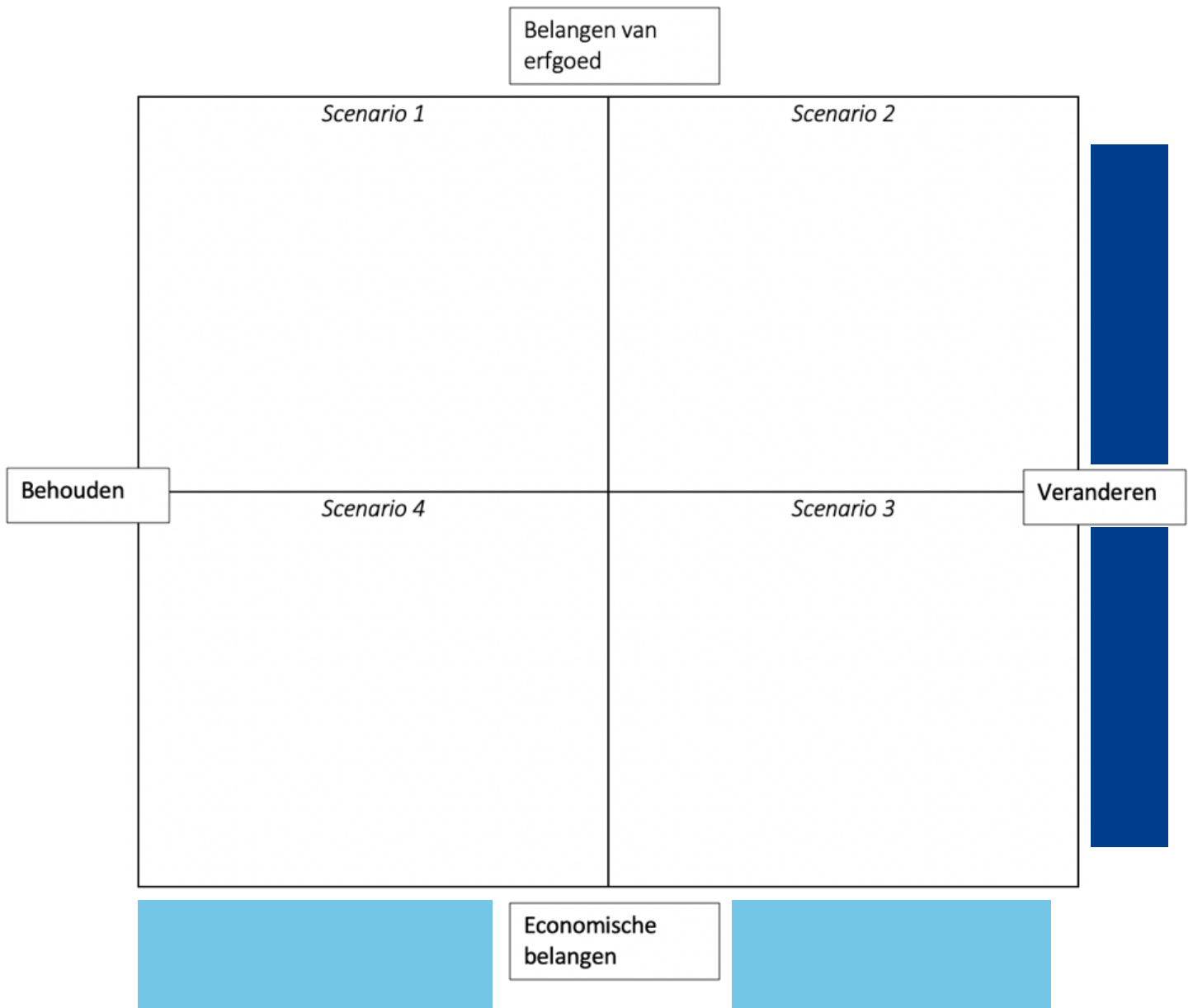
Naar: MooiGorinchem.

Uitspraak C3: Uitspraak over de uitbreiding van de stad in de jaren '70. Past bij bron C3.

BIJLAGEN

Bijlage 3: Inhoud enveloppen

Werkblad Kwadrant: scenario's

BIJLAGEN

Inhoud envelop per casus

Casus 1: Bastion X. Spelen met link naar historie

In de envelop vinden leerlingen niet alleen de bovenstaande werkbladen, maar ook een uitgebreide casusomschrijving en de bronnen (genummerd).

Casus 1: Spelen met link naar historie

Bastion X > Speelbastion

- Op 10 min loopafstand van school

Bastion X moet herbouwd worden want wat er staat is verouderd, het is niet aantrekkelijk voor kinderen en op sommige stukken ronduit gevaarlijk. De gemeente zit in een lastig parket, want het speelgebied bevindt zich op de vestingwal. De speeltuin mag dus geen afbreuk doen aan de historie van het gebied in het speelgebied leren kinderen en jongeren iets over de omgeving waar ze staan. Kunnen jullie helpen?

De gemeente heeft een aantal ontwerpeisen waar het nieuwe bastion aan moet voldoen:

- Er mag geen afbreuk gedaan worden aan de historie van het bastion
- Op het nieuwe speelbastion leer je iets over de wal/over de plek waar je dan zelf staat
- Er komt meer groen

Wat mogen jullie ontwerpen?

- De inrichting van het speelbastion
- De manier waarop er geleerd wordt over de geschiedenis
- Een plek waar kinderen en jongeren graag willen komen!

1. Afbeelding van het speelbastion in 2017 van bovenaf.

Je ziet een betonnen ondergrond en een rij bomen eromheen. Inmiddels staan er wel wat doeltjes om te voetballen en links achter de bomen staat een ping-pong tafel. Ook is er een skatebaan en een basketbalkorf.

2. Dichterbij: foto's van het speelbastion

Foto boven: als je vanaf de school de dijk oploopt en dan rechts afslaat de stadswal op, kom je via deze zijde het speelbastion op. Je ziet links de pingpongtafel en wat fitnessrekken. De foto is genomen vanaf heuveltjes die vooral voor skaters bedoeld zijn. Achterin zie je nog een stukje skatebaan en twee voetbaldoeltjes.

Foto rechts: het speelbastion vanaf de wal genomen, hier zie je ook een basket, de paaltjes en de fitnessrekken iets beter.

3. Foto van Bastion X uit 1911.

Er werden militaire oefeningen gedaan op dit bastion. Achter de poserende groep militairen zijn de stadswallen te zien. Op de stadswallen stond geschut, die zijn helaas niet te zien op deze foto.

4. Foto van Bastion IX (naast Bastion X) uit 1911. Militaire oefening.

BIJLAGEN

Casus 2: Bastion VI. Verleden, heden en toekomst op 1 punt

In de envelop vinden leerlingen niet alleen de bovenstaande werkbladen, maar ook een uitgebreide casusomschrijving en de bronnen (genummerd).

Casus 2: Verleden, heden en toekomst op 1 punt!

Bastion VI > Geschiedenis meer aanwezig maken en herinrichting

➤ Op 15 min loopafstand van school

Op Bastion VI kijk je uit op Buiten de Waterpoort, de haven, het hotel, de Duveltjesgracht, het Tolhuis, een verdedigingsmuur (beer) en je ziet de veerboot. Als je over water kijkt kun je Woudrichem zien en als je goed kijkt Slot Loevestein. Op dit punt komen verleden, heden en misschien toekomst samen. Iemand die een rondje loopt, ziet dit alleen niet. Heel dit bastion moet opnieuw ingericht worden, met aandacht voor historie en beleving.

De gemeente heeft een aantal ontwerpeisen waar het nieuwe bastion aan moet voldoen:

- Er mag geen afbreuk gedaan worden aan de historie van het bastion
- Er moet juist duidelijk worden wát die (Middeleeuwse) historie is, de Blauwe Toren moet bijvoorbeeld genoemd worden.
- Er moet een strategische plek gekozen worden waar mensen geïnformeerd worden over wat er om hen heen te zien is
- Niet alleen het verleden is van belang, maar ook wat er nú op de plek te doen is, dat moet ook duidelijk worden
- Het kunstwerk krijgt een andere plek (kubussen)

Wat mogen jullie ontwerpen?

- De inrichting van het bastion
- Een informatiebord/plek waar mensen iets kunnen leren over de plek waar ze staan, met natuurlijk de nodige informatie zelf.
- Een manier om duidelijk te maken wat er nu te beleven is op de plek waar bezoekers staan.

1. Bastion VI en hotel Stoute Karel

Links: hier ga je de hoek om naar bastion VI.
Aan de rechterkant van de foto zie je de Stenen Beer.

Als je de hoek omgaat, heb je het uitzicht dat te zien is op de afbeelding rechts. Dit is het hotel/restaurant Stoute Karel, op de volgende bladzijde de Duveltjesgracht.

BIJLAGEN

2. Dichterbij: de Stenen Beer en de Duveltjesgracht

3. Ruïne van de Blauwe Toren bij de Duveltjesgracht

Herken je deze afbeelding nog van de tijdlijnopdracht? Het is een foto van de opgravingen die gedaan zijn toen het hotel Stoute Karel nog gebouwd moest worden. Archeologen vonden daar resten van de Blauwe Toren...

